

OBSERVAȚII REFERITOARE LA UNELE SUPRANUME COLECTIVE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

OLIVIU FELECAN

Centrul Universitar Nord din Baia Mare
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

1. Preliminarii

Comunicarea (parte a unui studiu mai amplu, bazat pe materialul lingvistic cules din nord-vestul României¹) îi propune să trateze aspecte referitoare la modul de formare și funcționare a unei categorii antroponimice cu funcție denominativ special, utilizat în comunități rurale din județele Maramureș, Sălaj, Bistrița-Năsăud, Satu Mare: *supranumele colective* (SC).

Tipologia claselor identificate pe material (*tipare onomastice neconvenționale*) este fundamentat pornind de la *natura referentului desemnat de respectivele unități antroponimice*.

Perspectiva abordată este una interdisciplinară, promovată de *sociolingvistică*, *pragmatică*, *stilistică* și *antroponimie*, iar *metodologia* utilizată vizează procedee ale *semanticii lexicale descriptive*, ale *pragmatisticii* și ale *retoricii*.

2. Precizări teoretice și terminologice

2.1. Preocupările noastre din prezentul studiu se referă la *actul de numire cu ajutorul supranumelor colective* prin care sunt desemnați ștenii din unele localități din N-V Transilvaniei.

În elegem prin *act de numire* în acord cu (Felecan 2011a) simultan:

– *actul de producere* (implicit de *atribuire*) a unui nume (*denominația*, *i. e. botezarea / poreclirea / supranumirea*) de către *nominator* și

– *actul de utilizare* a unui nume pre-atribuit (*socializarea*: recunoașterea de către comunitate a denominației printr-o convenție sociolingvistică). Se poate vorbi, prin urmare, de acte de numire *convenționale*, *oficiale* (*botezarea*), și *neconvenționale*, *neoficiale* (*poreclirea, supranumirea*)².

¹ Studiul face parte dintr-un proiect de cercetare CNCS (2011-2014) al cărui director este Daiana Felecan, cod PN-II-RU-TE-2011-3-0007, contract nr. 103/ 25.10.2011, având titlul *Antroponime neconvenționale românești în context european: tipare de construcție și funcție discursivă*.

² Pentru aspecte detaliate referitoare la *actul numirii*, vezi și S. Golopenția-Eretescu (1972a, I: 145–155; 1972b, II: 193–212).

În cele ce urmează vom avea în vedere, din cadrul formulelor antroponimice neconvenționale, *supranumele de grup* ale unor colectivități dintr-un spațiu rural.

2.2. *Supranumele de grup* este o categorie antroponimică, alături de *poreclă*¹, a actului de numire neoficial. Vorbitorii sunt cei care decid structura supranumelui, numărul (dintr-un inventar nelimitat) și caracteristicile componentelor funcționale; în ceea ce privește actul de socializare, comunitatea nu este obligată să utilizeze supranumele colectiv în nomenclatură oficială.

Ca produs al operației de supranominare, SC este „o expresie lingvistică codificată cu semnificație și uz limitat spațial, temporal și social, acestea fiind de competență exclusivă a grupului în care a fost creat și adoptat” (Ionescu, Cristian 2007: 227). Față de formulele antroponimice² oficiale, *supranumele colectiv* este produsul socializat al creativității libere a locuitorilor, identificând membrii unei colectivități prin informații tipizante, singularizante și sociologizante referitoare la purtători³.

¹ Menționăm că am utilizat pe parcursul prezentei cercetări termenul *poreclă* ca echivalent al *supranumelui* doar acolo unde acesta face parte dintr-un citat preluat din bibliografie. Opiniunea noastră este de a opera o distincție între cei doi termeni, iar pentru o analiză detaliată a trăsăturilor diferențiale dintre acestea, vezi D. Felecan (2011a, sub tipar; Felecan 2011b) și N. Felecan (2010), puncte de vedere cu care ne declarăm acordul. Redăm aici, foarte pe scurt, în conformitate cu D. Felecan (2011a), principalele argumente în vederea considerării celor două categorii antroponimice distincte:

„*Porecla* are un set de trăsături proprii, diferite de ale *supranumelui*:

(a) *funcție semantică*;

(b) *accentuat caracter afectiv, metaforic*;

(c) *reprezintă punctul vulnerabil al celui poreclit*;

(d) *utilizat într-un cerc mai restrâns de persoane* - adesea nici poreclitul nu-și cunoaște „ciufulitura”;

(e) *mobilitate*, creându-se neconținut, ocazional;

(f) *pluralitate* – adesea, o persoană poate avea una, două sau mai multe porecle.

Supranumele prezintă următoarele *caracteristici distincte* de cele ale *poreclei*:

(a) are o *funcție exclusiv antroponimică*, izvorâtă din necesitatea identificării mai ușoare a unei persoane, mai ales în situația în care mai mulți indivizi poartă același nume (sau și prenume);

(b) este *stabil* (există posibilitatea transmiterii la descendenți);

(c) este *lipsit de conotații afective* (*supranumele*, provenite din *porecle*, nu suferă, fiindcă aspectul negativ inclus în sens a fost transformat, în timp, într-o caracteristică pozitivă);

(d) este *singular* (un individ are un singur *supranume*).

Cele două categorii onomastice, *poreclă* și *supranume*, comportă, totodată, și o serie de trăsături comune, și anume:

(a) ambele au o *existență autonomă, independentă de numele și prenumele propriu-zise (oficiale)* (exceptând cazurile în care numele conține un *supranume*);

(b) din punct de vedere structural, pot fi *simple sau complexe*;

(c) au rol de elemente calificative cu *funcție distinctivă*.”

² *Formula antroponimică* este o unitate discursivă prin care se realizează funcția de individualizare și de identificare a membrilor unui grup uman (Ionescu, Cristian 2007: 218–219).

³ Unul dintre cele mai cunoscute *supranume* colective întrebuințate în ultimii ani se referă, prin extensie, la întregul popor român și aparține fostului antrenor al echipei naționale de fotbal a Bulgariei, Hristo Stoichkov: „Mamalicki, go home!” Apelativul de „mămlișari” i-a intrigat pe mulți români la momentul respectiv (2007), însă, încă dinaintea de 1989, se spunea că „mămlișă [românească] nu explodează”. În acest sens, „collective bynames usually function in larger communities. We can distinguish several types” (Van Langendonck 2007: 196): un nume de familie neoficial (*Fieraru*), o

Actul de atribuire de supranume colectiv al c rui agent apar tine microcolectiv it ii s te ti, având ca obiect *o comunitate de indivizi*, este socotit *o deviere* fa de actele *normale* de atribuire de nume având drept obiect *o persoan* . „Actele de atribuire de nume având drept obiect un neam sau un sat sunt normale [...] numai în m sura în care agentul (cel care atribuie numele) este exterior microcolectiv it ii s te ti” (Golopen ia-Eretescu 1972a, I: 147)¹. Numirea prin SC este o abandonare – impus sau, mai rar, consim it – a numelor oficiale particulare, o moarte „biologic ” a acestora – dac socotim numele primar al indivizilor viza i drept nume *naturale* – i o na tere *social* , întrucât acest al doilea nume, dobândit gra ie unor tipuri de comportamente ale microcolectiv it ii respective, asigur recunoa terea social a comunit ii re-numite. Numele oficial al satului trece pe plan secundar, devenind nume neutilizat sau cu utilizare limitat .

Inten ia care st la baza conferirii supranumelor colective este, la nivel individual, anularea singularit ii unui „particular”, înserierea acestuia, iar la nivelul grupului, extragerea unei microcolectiv it i din clasific rile curente, „conven ionalizate” (locuitori ai unei anumite regiuni din ar , din jude i chiar din sat – în cazul în care s tenii sunt supranumi i pe grupuri) i definirea lor în raport cu opozit ii marginale, cum ar fi: *sus nari*, *jos nari*, *pietri eni*, *câmpeni* (supranume atribuite locuitorilor din Bârsana, jud. Maramure ; vezi *infra*), în func ie de pozi ionarea geografic în sat.

Actul atribuirii de SC nu poate fi datat, de obicei, cu precizie i nici nu este „oficiat” de vreo institu ie autorizat . Se pot presupune sau, uneori, reconstitui circumstan ele care au dus la apari ia unui SC: rolul „delegatului ritual” (Golopen ia-Eretescu) al colectivit ii rurale (preotul) este substituit de cel al „delegatului (sau delega ilor) ceremonial(i)” al/ ai comunit ii (cel/ cei care atribuie supranumele nu de pe o pozi ie institu ional), care, *chiar în absen a martorilor autoriza i, instituie un act public*. Validarea numelui astfel ob inut este proclamat de utilizarea lui pentru identificarea unui grup uman (uneori ca singur produs denominativ, deci f r a mai apela la numele oficial al indivizilor) de c tre to i membrii microcolectiv it ii.

3. Structura supranumelor colective

3.1. Componenta semantic

„Enun urile numitoare” care desemneaz experien a de numire a unui grup uman din colectivit ile s te ti avute în vedere se compun, în general, dintr-un substantiv (primar sau ob inut prin conversiune din adjectiv) la plural (*Berbeci*, *Iobagi*, *Oloieri* etc.). Am înregistrat o singur denumire având o structur de tip propozi ional: *Scot luna din vale; duc dajdia cu capra*.

Ca procedeu stilistic de ob inere a SC investigate am identificat *sinecdoca*. SC se construiesc în conformitate cu psihologia tradi ional româneasc , în general, cea popular ², în special, având inten ia de a ironiza – la nivelul unui nume – mai ales însu irile negative ale celorlal i. În exemplele selectate de noi, obiectul supranumirii desemneaz satul perceput ca

parte dintr-o comunitate ce are în comun acela i nume de familie (*Pope tii*), un mic grup (*P pu ele*), un grup mare, de la locuitorii dintr-o localitate pân la o întreg na iune (*Macaronari*).

¹ Situa ia este semnalat cu câteva decenii mai devreme de tefan Pa ca (1936: 48): „aceste supranume sunt date locuitorilor din satele respective de aceia ai satelor vecine”.

² „Perspicacitatea i extraordinarul spirit de observa ie ale ranului au mers prin catalogare, pornind de la o caracteristic esen ial a individului, aspect, însu ire, calitate, defect fizic sau moral, tic verbal, n rav etc.” (Prahase, Rus 1997).

ansamblu de locuitori: *Broscari*, *Coco i* etc., SC având adesea două forme, în funcție de referirea la una sau la alta dintre cele două accepții: *Doba i / Doboie i*.

Oferim, în continuare, supranumele colective și „istoria” acestora, relatată de către rani din unele dintre localitățile nord-vest transilvănene, preluată atât direct, de la informatori¹, cât și indirect, prin intermediul unor monografii ale localităților cercetate.

Denumirilor investigate în studiul de față li s-a ters valența definițiilor; acestea nu sunt utilizate sub formă de ocară (doar atunci când sunt inserate într-un act semiotic de tip insultă sau de tipul enunț afirmativ emfatic, însoțit de deformare și antrenând și componente suprasedimentale – accent, intonație specifică –, acte realizate doar în prezența celor desemnați prin SC respectiv): „Ceea ce se reproșează celui care insultă este *intenția de insultă*, iar nu enunțul sau porecla respectivă. [...] *ocara* nu este un tip special de poreclă, ci porecla inserată într-un act semiotic de insultă”².

SC sunt denumiri exterioare, de suprafață, descriind zona expusă public și „personalități” satului respectiv. Acestea nu pot fi atribuite la întâmplare, nu sunt arbitrare, ci selecția lor trebuie să fie *motivată*.

Am clasificat SC analizate în funcție de următoarele tipuri:

3.1.1. SC descriptive vizând tipuri majore:

Bânzoi = locuitorii comunei Letca, jud. Sălaj; reg. „bondari”³. S. m. provine de la verbul *a bânză / a bânzăi* + suf. augm. *-oi* < vb. *a bânzăi* < forma ia onomatopeică *bâz* „cuvânt care imită sunetul produs de muștele albine când zboară”. Probabil, cuvântul are legătură cu firea mai arătoasă a letcanilor.

Bruma i = locuitorii satului Fericea, jud. Maramureș; < subst. *brumă*. Supranumele trebuie pus în legătură cu al treilea sens din MDA: „de culoarea brumei”; prin analogie, se face referire la comunitatea numeroasă de țigani care trăiește în localitate. Prin extensie, cu intenție ironică, apelativul a fost atribuit de rani satelor învecinate tuturor locuitorilor din Fericea.

Coco i = oamenii din Dragomirești, Maramureșul istoric; s.m. < v. sl. „gînă”. Probabil, este supranumele cu cele mai multe etimologii. 1. (Drago)miretenii își aparțin bunurile și bunurile lor fără ezitare, neacceptând asuprirea. „Astfel, în atitudinea înțeleptă a lor, s-au dezvoltat o serie de însușiri proprii oamenilor liberi, cum sunt: o înfățișare mândră și impunătoare, curajul impus de necesitatea de a se apăra pe ei și bunurile lor, iar frecvența înțelegătoare a zvoaielei imprimat caracterul de oameni demni și neslugarnici, de unde și porecla colectivă dată dragomiretenilor de *coco i*” (Faiciuc 2008: 32). 2. „Porecla dragomiretenilor este *coco i*, pentru că se scoală când cântă cocoșii și se duc la pădure, care se află la mare depărtare” (Roșca 2003: 81). 3. Privit de pe unul dintre dealurile care mărginesc așezarea, aceasta (cu străzile, ulițele) are forma unui cocoș, de unde și supranumele locuitorilor⁴.

Doba i / Doboie i = oamenii din Vadu Izei, jud. Maramureș. Primul termen s.m. este o variantă regională a lui *toba*, format din sufixarea s.f. *tobă* (< magh. *dob*) cu suf. *-a*, aici cu

¹ Principalii informatori care ne-au furnizat datele sunt Felecan Ioan, n. 1928, Todoran Mircea, n. 1942 și Mesaro Vasile, n. 1967.

² „Insultarea cu menționarea poreclei este mai culpabilă decât insultarea cu menționarea numelui în măsura în care pare o deosebire de menționarea numelui în prezența purtătorului, *menționarea poreclei* în prezența individului poreclit este tabu” (Golopenția-Eretescu 1972b: 208; 209).

³ Majoritatea sensurilor și informațiile etimologice sunt preluate, în cea mai mare măsură, din *Mic Dicționar Academic* (MDA), București, Editura Univers Enciclopedic Gold.

⁴ A treia variantă etimologică a fost obținută direct pe teren, de la un informator care s-a născut în Dragomirești.

valoare de *nomen agentis* („cel ce bate toba”), cel de-al doilea este atestat doar în registrul oral al graiului local. Supranumele se datorează faptului că bătăina îi – unii igani – cântau la instrumente, „fiind foarte buni muzicanți” (Ivanciuc 2006: 84). Totuși, în ALR MM (1969: XVI), porecla consemnată pentru locuitorii din Vad era *cotormeni*, termen neatestat în diferitele surse consultate: MDA, DRAM. Există însă și alte supranume colective pentru sâtenii din Vad, ceea ce ilustrează „vioiciunea spirituală” a locuitorilor (Pașca 1936: 45)¹. Cei „din Vadu Izei au numele comun *vădeni*, iar porecla *iobagi*, pe motivul că, în vechime, din Vadu Izei ar fi primit mai puține familii diplome nobiliare decât în localitățile învecinate” (Roșca 2003: 129).

Hribe / -i = sâtenii din Nănești, jud. Maramureș. s. m. *hrib* < ucr. „ciuperca comestibilă” (MDA). Roșca (2003: 100) amintește de supranumele „în legătură cu care este și o legendă”, însă nu îl murește originea lui, nici nu consemnează povestea. Nici țef (DRAM) nu dă mai multe amănunte, ci se mărginește doar la trimiterea supranumelui compus, de această dată, cu un adjectiv *Hribe-Coapte* (2011: 84). Probabil că zona împărțită din împrejurimi a dus la generalizarea supranumelui, mai ales că „umblatul după ciuperci” este o îndeletnicire veche în nordul țării.

Iconari = locuitorii din Văleni, jud. Maramureș; < s. m. *icoan* (< v. sl.) + suf. *-ar*. Sensul nu este atestat de MDA, care consemnează doar „1. Pictor de icoane” și 2. „Vânzător de icoane”. Pe la începutul sec. al XVIII-lea, de Bobotează, se scoteau cam 4-6 icoane (sculptate în lemn, care erau purtate de câte doi feciori) la izvor, unde se sfințea apa. După acest ritual, tinerii coborau fiecare cu icoana la „vale”, iar, odată, „una a fost scapată sub gheață. Atunci când feciorii căutau icoana pierdută, au fost văzuți de oameni care se deplasau cu sania dinspre Bârsana spre Călinești. La întrebarea „ce se petrece la vale?”, femeile le-au spus că s-a pierdut o icoană și *iconarii* (= feciorii care o purtau) încearcă să o găsească” (Godja 2007: 219). De la această întâmplare le-a rămas supranumele de *iconari* celor din Văleni.

chiopi = locuitorii din Blăjenii de Jos, jud. Bistrița-Năsăud. Termenul cu sensul „fiind care are un defect fizic la un picior” este moștenit din lat. **excloppus* < pref. *ex* + *cloppus*, *-a*, *-um* „chiop”. Prima parte a adj. trimite la *claudus*, *-a*, *-um*, adj. cu același sens, pe când „la gémination expressive de la consonne intérieure caractérise des adjectifs marquant une difformité”²; cf. *lippus* „urduros, cu scursori la ochi”. Originea supranumelui colectiv trebuie căutată în numărul mare de persoane cu handicap (chiopi, orbi etc.) din localitatea de lângă Bistrița.

ogii = oamenii din Ocna Șugatag, jud. Maramureș. Regionalismul este o variantă a s. m. *a(l)g u* < magh *sóvágo* (*só* „sare” + *vágo* „tietor” DRAM), cu sensul „lucrător în ocnele de sare” (MDA). Supranumele are legătură cu faptul că, inițial, localitatea era unghurească, iar majoritatea sâtenilor se ocupau cu exploatarea sării.

Spătari = locuitorii din Blăjenii de Sus, jud. Bistrița-Năsăud; < *spat* + suf. *-ar* „meșteșugar care face spete”. Denumirea a fost dată fiindcă oamenii se ocupau, în mare măsură, cu „fabricarea” spetelor pentru războaie de esut; cf. def. din MDA: „22. piesă la războiul de esut constituit dintr-un sistem de lamele paralele, fixate la ambele capete, care formează un fel de pieptene montat în vatală, cu ajutorul căruia firele de urzeală sunt menținute la distanță fixe unul de altul”.

¹ Același erudit consemnează că „individul sau grupul supranumit multă vreme într-un fel nu este ferit de a mai primi ulterior și alte supranume” (Pașca 1936: 49).

² A. Ernout, A. Meillet, 1959, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, Librairie C. Klincksieck, p. 126, 129.

T r â e = s tenii din Ciula, jud. S laj. Întâlnit mai ales la plural, s. f. are sensul prim „înveli al gr un elor de grâu, de porumb etc., zdrobit prin m cinare i separat de f in la cernut” (MDA). Conota ia existent în numirea ranilor de pe Valea Some ului trimite la un sens regional, depreciativ: „om f r valoare”. Locuitorii zonei pun supranumele pe seama faptului c în Ciula nu s-a n scut nicio personalitate, nimeni nu s-a remarcat în vreun domeniu, ceea ce a f cut s fie considera i *t r â e*.

3.1.2. SC descriptive vizând tr s turi minore

Berbecii = locuitorii satului Purc re , jud. S laj; „masculi ai oilor”. Termenul este mo tenit din latinescul *berbex*, *-ecis*, form derivat – ca i *verbex*, *verbix*, *vervix*, *berbix*¹ – de la s. m. *vervex*. Explica ia supranumelui nu mai este activ în memoria oamenilor, nici nu e consemnat undeva. Se poate presupune îns o leg tur cu firea lor.

Broscari = s tenii din Rogoz, jud. Maramure ; < subst. *broasc* + suf. *-ar*. De i MDA atest doar sensurile de 1. „unealt de dulgherie” i 2. „depreciativ pentru italian”, în Maramure se înregistreaz termenul ca apelativ colectiv al locuitorilor din Rogoz, a ezare situat în ara L pu ului. Ei obi nuiesc s prind pui de balt / broa te în fiecare prim var i s consume pulpele/ picioarele din spate ca pe o delicat , fapt care intrig majoritatea popula iei din satele învecinate. Perioada de „vânare” este bine delimitat , de la începutul prim verii pân la s rb toarea Buna-Vestire.

Bunzari₁ / **Bunzani** = oamenii din Bârsana, jud. Maramure . S. m. cu sensul „bondar, b rz un, viespe” este un regionalism cu etimologie necunoscut (MDA), probabil o forma ie onomatopeic de la *bâz* > *bâzâi* > *bonz i*. „Bârs ne tii au porecla comun *bunzari* (= *c r bu i*)”², în leg tur cu care, „în tradi ia local , se afl o legend etiologic , având mai multe variante. În interiorul localit ii, bârs ne tii mai poart i unele nume comune, distribuite pe zone mai restrânse. Acestea provin de la toponimele care disting anumite p r i ale satului. Se numesc *sus nari* cei din Susani, *jos nari* cei din Josani, *pietri eni* cei din Pietri , *câmpeni* cei care locuiesc în afar de perimetrul comunei” (Ro ca 2003: 66-67).

Bonzari₂ = locuitorii din S li tea, jud. Maramure (tef 2011: 22). Chiar dac supranumele colectiv coincide cu cel al bârs ne tilor, legenda este diferit . Cu mai multe veacuri în urm , pe când erau la fân, au mers dup ap la un izvor i, auzind un zgomot, au crezut c vin t tarii. Unul dintre ei s-a speriat i a sc pat ulciorul jos, dar, prin spargerea lui, i a dat seama c a fost un „bonzar”.

Cocostârci = locuitorii din Gro ii ibile ului, jud. Maramure . S. m. provine din compunerea subst. *cocor* (< srb. *Kokori*, *kokora*) cu subst. *stârc* (< vsl. *t*), trimi ând atât la o „pas re migratoare de balt ”, cât i la „un om slab, cu gâtul sau cu picioarele lungi”. Având în vedere spiritul caustic al românilor, supranumele trebuie legat de înf i area exteriora a unor oameni i de percep ia lor de c tre ceilal i.

Colorazi = locuitorii din Reme i, jud. Maramure . S. m., neatestat pân acum în limba român , este format prin derivare regresiv de la *Colorado*, statul american originar pentru gândacii adu i în Europa împreun cu cartofii. Supranumele pare s fie ales de oamenii din satele înconjur toare, „deoarece sunt mul i, precum gândacii de Colorado, sunt uni i i se strâng repede”.

¹ Vezi *Corpus Glossariorum Latinorum*, apud F. Gaffiot, 1996, *Dictionnaire Latin-Français*, Edition n° 51, Paris, Hachette, p. 1665.

² Atestat i în ALR MM (1969: XX).

Cuci = locuitorii din Pomi, jud. Satu Mare. S. m. < lat. *cucus* < *cuculus* „pas re c l toare cu pene cenu ii, cu coada lung cu pene albe, care î i depune ou le în cuibul altor p s ri” (MDA). Supranumele are leg tur cu existen a multor pomi fructiferi pe teritoriul localit ii, în care tr iau numero i cucii.

Droange = locuitorii din V li oara (Valea Rea), jud. S laj. Este o forma ie onomatopeic , iar ca regionalism face trimitere la „1. Clopot stricat. 2. Talang de pus la gâtul oilor sau al vacilor. 3. Instrument muzical care sun r u” (MDA). Satul este situat pe un deal i, pe vremuri, oamenii coborau în vale pentru a merge la moar . Pe drum, indiferent de vârst , sex ori condi ie social , to i cântau, ceea ce i-a f cut pe s tenii din jur s -i eticheteze drept „droange”.

Gâ te = oamenii din Iegheri te i Lip u, jud. Satu Mare. S.m. < bg. i desemneaz o „pas re domestic mai mare decât ra a [...], crescut pentru carnea, untura i fulgii ei” (MDA). Acest supranume colectiv comun locuitorilor din dou sate s tm rene se datoreaz faptului c b tina ii cre teau gâ te, în num r foarte mare, iar acestea erau pe toate uli ele.

Hribari = locuitorii din Bic u i Cruci or, jud. Satu Mare. Acest derivat de la subst. *hrib* + suf. *-ar* nu este atestat de MDA, de i este folosit în Zona Codrului, cu referire la oamenii din cele dou localit i men ionate, mai exact la una dintre ocupa iile predilecte ale lor: culegerea hribelor din p durile care acoper cea mai mare suprafa a hotarului.

Mâcioci = oamenii din Ro iori, jud. Satu Mare. S. m este o variant a lui *mâ oc*, format din derivatul regresiv *mâ* + suf. augmentativ *-oc*. Povestea supranumelui are leg tur cu obiceiul s tenilor de a- i pune mâncare cu ei când se duceau la muncile câmpului. Odat , cineva a r mas f r „merinde”, din cauza faptului c aceasta fusese mâncat de pisici. Întâmplarea intrase suficient de puternic în câmpul de interes al s tenilor, încât le-a fost conferit tuturor porecla de *mâcioci*.

N na i = locuitorii din Berbe ti, jud. Maramure . Reprezint o form învechit i popular de la subst. *na* < *nun* + *-a* (prin haplogie) < mo t. din lat. *nonnus*. În acest caz, este interesant evolu ia semantic a lat. *nonnus/ nonna* „c lug r/ c lug ri ”, atestate la Hieronim (vezi Gu u 1983), în rom. *nun* „fiecare dintre persoanele care asist pe miri la cununia religioas i care sunt solicitate s îndeplineasc obliga iile cerute de ritualul cre tin”, respectiv *na* , - „persoan care ine în bra e pruncul în timpul botezului” (MDA). Supranumele întâlnit în Maramure ul istoric traduce pl cerea celor din Berbe ti de a merge la nun i i „pasiunea de a n i”.

Oloieri = locuitorii satului Caila, comuna întereag, jud. Bistri a-N s ud. S. n. este format cu ajutorul suf. *nomen agentis -er*, ata at subst. *oloi* < magh. *olaj*. Termenul învechit i popular trebuie pus în leg tur cu contextul socioeconomic anterior anului 1948, când, în localitate, a func ionat o pres de ulei. Datorit calit ilor uleiului de bostan i celui de floarea-soarelui, acestea se vindeau i în alte sate, fapt care explic supranumele de *oloiieri* atribuit c ilenilor.

Ove eri = locuitorii din S cel¹, jud. Maramure . S. m. provine din subst. *ov s* (< vsl.) + suf. *-ar*. „Cauza acestui supranume este de ordin economic”. P mântul S celului fiind pu in fertil, s celenii cultivau mai pu in grâu, porumb sau alte plante mai preten ioase, i mai mult ov z, care cre te inclusiv „pe terenuri mai s race i rezist la clima de munte” (Ro ca 2003: 109). Utilizat inclusiv în alimenta ia de baz – la facerea pâinii –, ov zul a dus la

¹ Circul i porecla **gu a i** pentru s celeni, din cauza faptului c mul i ar avea gu , dar nu am întâlnit-o pe cea de **hospe**, consemnat în ALR MM (1969: XXIII).

atribuirea supranumelui s tenilor. Papahagi (*apud* tef 2011: 127) consemneaz acela i supranume pentru locuitorii din Moisei i leud.

Pepeni = oamenii din Valea Vinului, jud. Satu Mare. S. m. < lat. *pepo*, *-onis* „2. fruct al pepenelui, o plant erbacee, din familia cucurbitaceelor” (MDA). Supranumele are la baz o metonimie, izvorând din percep ia celor din jur în leg tur cu una dintre ocupa iile predilecte ale locuitorilor: cultivarea de bostani.

Picioicari = locuitorii din Borle ti, jud. Satu Mare; < reg. *picioic* (< magh. *pityóca*) + suf. *-ar*. De i s. m. nu e atestat de MDA, el se folose te ca supranume colectiv pentru s tenii de pe Valea Some ului, teren propice pentru cultivarea cartofilor, îndeletnicirea preferat de agricultorii din Borle ti.

Porceni = s tenii din Valea Stejarului, jud. Maramure . Cuvântul este format din s. m. *porc* (mo tenit din lat. *porcus*) + suf. *-ean*. „Locuitorii din Valea Stejarului au numele comun i porecla *porceni*, dup vechiul nume al satului” (Ro ca 2003: 131). Fosta denumire Valea Porcului se datora uneia dintre principalele ocupa ii ale locuitorilor, mai exact cre terea porcilor în libertate, pe dealurile i în p durile din apropierea localit ii.

Pti cari = locuitorii din Topli a, jud. S laj. S. m. E o form dialectal pentru *ipari*: „pe te de ap dulce st t toare, cu corpul lung de 18-25 cm, aproape cilindric, asem n tor cu al arpelui, acoperit cu solzi m run i i cu un strat sub ire de mucus [...] i care este folosit mai mult ca nad ” (MDA). Cei din localit ile învecinate îi b nuiau pe topliceni c , din cauza situa iei materiale precare, pescuiesc în tain acest soi de pe te nerecomandat consumului, într-o mla tin situat în apropierea satului.

Pupeze = locuitorii din Giule ti, jud. Maramure . Supranumele, consemnat i în ALR MM (1969: XV), se datoreaz faptului c sunt percepu i ca foarte povestitori, vorb re i, asemenea p s rii care a devenit celebr prin scrierile lui Ion Creang .

Scot luna din vale; duc dajdia¹ cu capra = s tenii din Sl tioara, jud. Maramure . Ro ca (2003: 124) consemneaz c sl tienii au mai multe supranume, „ i în leg tur cu fiecare porecl , tradi ia p streaz câte o legend , care prezint interes din punct de vedere folcloric”.

Totoinari = oamenii din Bogdan Vod (fost Cuhea), jud. Maramure . Supranumele de fa trebuie asociat cu faptul c p durile sunt situate departe, în mun i, iar dealurile sunt desp durite. „În leg tur cu acest lucru, tradi ia local p streaz o legend , care spune despre cuheni c au g sit o piatr oval i, crezând c -i ou de totoin² (pas re legendar), au tot fript-o pân când i-au ars toate p durile. Porecla cuhenilor de totoinari vine de la numele acelei p s ri” (Ro ca 2003: 75).

4. Concluzii

Al turi de sistemul oficial de denumina ie exist un altul, vechi, popular, închis, restrâns la limitele satului tradi ional. În cadrul sistemului de denumina ie popular, rolul prim îl joac numele de botez, cel lalt element schimbându-se odat cu diferitele împrejur ri din via a individului.

Sistemul onomastic familial tradi ional este acela prin care oamenii se numesc dup normele unei triple structuri denominative: *o porecl de neam, una în func ie de locul ocupat*

¹ Acest cuvânt dialectal nu a fost g sit nici în MDA, nici în DRAM.

² Numele p s rii legendare nu apare în nicio surs bibliografic , dintre care putem aminti J-P. Clébert (1995), MDA, R. Vulc nescu (1987). Vezi i <http://www.scribd.com/doc/71811395/Oul-de-Totoina-Din-Cuhea> (accesat în 1.12.2011).

într-o gospodărie și una de batjocură (poreclă individuală). În afara celor enumerate, există și o „supracategorie” denominativă, exterioară sistemului, mai puțin studiată în lucrările referitoare la modalitatea de denumire a satului tradițional, și anume *supranumele colective*, astăzi, practic, în curs de dispariție (odată cu tot ce iese de comunitatea sa tească veche românească).

Din punct de vedere semantic, SC este asimilabilă cu poreclă individuală, caracterizată prin: a) motivație semantică; b) accentuat caracter afectiv, metaforic; c) desemnând punctul vulnerabil al celui poreclit; deosebirea dintre cele două constă în faptul că SC se prezintă întotdeauna ca formă nominală de plural (desemnând pe toți membrii unei comunități).

Din perspectivă sociolingvistică, SC este expresie a funcției de delimitare netă a unei comunități prin trăsături specifice, care constituie criteriile de tipologizare, cum ar fi unele dintre cele menționate mai sus.

În plan discursiv, SC sunt ocurente, de regulă, în absența celor desemnați, adesea din cauza sensului peiorativ pe care îl sugerează.

Prin caracterul de indice diagnostic pe care SG îl reprezintă pentru structura socioculturală și psihologică a comunității românești tradiționale, inventarul de structuri denominative analizate constituie un prețios corpus pentru studiile cu profil istoric, etnolingvistic, psihologic, sociologic.

BIBLIOGRAFIE

- ALR MM = Neiescu, Petru, Grigore Rusu, Ionel Stan, 1969, *Atlasul Lingvistic Român pe regiuni. Maramureș*, vol. I, București, Editura Academiei.
- Clébert, Jean-Paul, 1995, *Bestiar fabulos. Dicționar de simboluri animaliere*, București, Editurile Artemis, Cavallioti.
- DRAM = Ștef, Dorin, 2011, *Dicționar de regionalisme și arhaisme din Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica.
- Ernout, A., A. Meillet, 1959, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, Librairie C. Klincksieck.
- Felecan, Daiana, 2011a, *Aspecte ale utilizării nickname-ului în „limba română virtuală” (perspectivă pragmatică)*, (comunicare susținută la Al IV-lea Simpozion Internațional de Lingvistică, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, 5–6 noiembrie, 2010, sub tipar).
- Felecan, Daiana, 2011b, *Antroponime neconvenționale românești: tipare de construcție și funcție discursivă – premise ale cercetării*, în Maria Marin, Daniela Rău (eds.), *Studii de dialectologie, istoria limbii și onomastică. Omagiu domnului Teofil Teaha*, București, Editura Academiei Române, p. 253-266.
- Felecan Nicolae, 2010, *Categoriile antroponimice: nume, supranume, poreclă*, în Oliviu Felecan (ed.), *Onomasticon. Studii despre nume și numire I*, Cluj-Napoca, Editura Mega, p. 81-120.
- Făciuc, Elisabeta, 2008, *Dragomirești. Între tradiție și modernism*, Cluj-Napoca, Editura Limes.
- Gaffiot, F., 1996, *Dictionnaire Latin-Français*, Edition n° 51, Paris, Hachette.
- Godja de Văleni, Ioan, 2007, *Văleni. Maramureș. Tradiție și actualitate*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Drago Vodă”.
- Golopenția-Eretescu, Sanda, 1972a, „Clasificarea prin «numiri»”, *Revista de etnografie și folclor*, nr. 2, p. 145-155.
- Golopenția-Eretescu, Sanda, 1972b, „Clasificarea prin «numiri»” (II), *Revista de etnografie și folclor*, nr. 3, p. 193-212.
- Gușu, G., 1983, *Dicționar latin-român*, București, Editura științifică și Enciclopedică.
- Ionescu, Perez, Pedro Cristian, 2007, *Concepte, metodologie și terminologie în antroponimia romanică*, în Sanda Reinheimer Rîpeanu, Ioana Vintilă Rădulescu (eds.), *Limba română, limbă romanică*, București, Editura Academiei Române, p. 215-230.

- Ivanciuc, Teofil, 2006, *Ghidul turistic al ării Maramure ului*, Cluj-Napoca, Editura Limes.
- MDA = Sala, Marius, Ion D n il (coord.), 2010, *Mic Dic ionar Academic*, Bucure ti, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Pa ca, tefan, 1936, *Nume de persoane i nume de animale în ăra Oltului*, Bucure ti.
- Prahase, Mircea, Gavril Rus, 1997, *Zagra – o monografie posibil*, Cluj-Napoca, Editura Carpatica.
- Ro ca, Nu u, 2003, *Onomastic din Valea Izei*, Cluj-Napoca, Editura Societ ii Culturale Pro Maramure „Drago Vod ”.
- Van Langendonck, Willy, 2007, *Theory and Typology of Proper Names*, Berlin, M. De Gruyter.
- Vulc nescu, Romulus, 1987, *Mitologie român*, Bucure ti, Editura Academiei.

OBSERVATIONS REGARDING COLLECTIVE BYNAMES IN THE NORTHWESTERN PART OF ROMANIA

(Abstract)

One of the characteristics of the onomastics found in the northwestern part of Romania relates to the collective bynames of the inhabitants of certain rural communities. The attribution of nicknames is a *social naming act* (it is determined by some particular social conventions), a nominal reflection of the sarcastic nature that defines the Romanian people.

The bynames analysed reveal the (mainly negative) characteristics of the members of a human community that is conditioned socially, economically and culturally. The appearance of the first unconventional onomastic patterns was recorded by I. A. Candrea more than a century ago, in the study entitled *Graiul din ăra Oa ului* [The Subdialect of the Land of Oa] (1906).

The anthroponyms I consider are treated within the scope of a *referential typology*, which identifies onomastic subclasses according to the nature of the designated referent. As part of a more ample research (based on a corpus gathered in the northwestern part of Romania), my study discusses a number of atypical bynames given to the members of rural communities in the counties of Maramure , S laj, Bistri a-N s ud, and Satu Mare, highlighting both aspects related to content (*la présupposition catégorielle*) and to form (*les formats linguistiques*).